

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **Сергій Смірнов**, 1975 року народження, громадянин України, освіта вища: у 2020 році закінчив факультет журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка за спеціальністю Журналістика, аспірант кафедри зарубіжної преси та інформації Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Журналістика».

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.267, утворена наказом ректора Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, № 987 від 27 червня 2025 року, у такому складі:

Голови разової
спеціалізованої вченої
ради –

Василя ЛИЗАНЧУКА, доктора філологічних наук, професора, професора кафедри радіомовлення та телебачення Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів;

Рецензентів –

Парасковії ДВОРЯНИН, кандидата наук з соціальних комунікацій, доцента, завідувачки кафедри радіомовлення і телебачення Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів;

Соломії ОНУФРІВ, кандидата філологічних наук, доцента, доцентки кафедри української преси Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів.

Офіційних опонентів –

Ольги МІТЧУК, доктора наук із соціальних комунікацій, професора, в.о. завідувачки кафедри інформаційного права та юридичної журналістики Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне;

Лідії СНИЦАРЧУК, доктора наук з соціальних комунікацій, професора, заступниці

генерального директора з наукової роботи ЛННБ України імені В. Стефаніка, професорки кафедри журналістики та засобів масової інформації Національного університету «Львівська Політехніка», м. Львів;

на засіданні «19» серпня 2025 року ухвалила рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань Журналістика **Сергію СМІРНОВУ** на підставі публічного захисту дисертації «**(Не)правда в соціальних комунікаціях**» за спеціальністю 061 Журналістика.

Дисертацію виконано у Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Науковий керівник: **Мар'ян ЖИТАРЮК**, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри зарубіжної преси та інформації ЛНУ імені Івана Франка. Міністерства освіти і науки України.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який за змістом, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням результатів, кількістю наукових публікацій відповідає вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), та вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами).

Дисертація Сергія Смірнова є самостійною та ґрунтовною науковою працею, що відображає результати проведеного дослідження. Теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження здобувач одержав шляхом застосування загальнонаукових і спеціальних методів. Для розкриття теми застосовано поєднання лінгвістичних, філософських та комунікаційних підходів для розгляду проблеми (не)правди в комунікації. Отримані результати мають істотне значення для галузі знань Журналістика.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

- систематизовано різні підходи до розуміння ключових термінів, пов'язаних з поняттями правди та неправди в контексті сучасних соціальних комунікацій та медіа;
- зроблено оригінальний аналіз, синтез та інтерпретацію відомих історичних джерел крізь призму досліджуваної проблеми. Зокрема, проведено паралелі між різними культурами - індійські Закони Ману, Руська Правда, китайський трактат про війну СуньЦзи – у підходах до встановлення істини, допуску обманувати тощо;

- показано ранні форми «фактчекінгу», зокрема у зіставлення "Державця" Макіавеллі з "АнтиМакіавеллі" Фрідріха Великого, що демонструє глибоке історичне коріння фактчекінгу;
- розглянуто приховування інформації як окремий та важливий аспект неправди;
- встановлено багатозначність мови і як перешкоду для комунікації, і як інструмент для точнішого передання сенсу через образність та непрямі висловлювання;
- детально проаналізовано використання евфемізмів як свідомої інформаційної політики на прикладі російсько-української війни.

Практичне значення дослідження може бути корисним для журналістів, політиків, державних службовців та всіх, хто задіяний у соціальних комунікаціях, а розуміння парадоксів комунікації може допомогти усвідомлювати потенційні неоднозначності та інтерпретації повідомлень. Розгляд ролі образних засобів може бути корисним для створення ефективних комунікаційних кампаній, що апелюють до емоцій та розуміння аудиторії. Підвищення обізнаності щодо природи іронії та сарказму може допомогти уникнути непорозумінь у міжкультурній комунікації та в різних соціальних контекстах.

Аналіз законодавства сприятиме розробці та вдосконаленню нормативно-правових актів у сфері доступу до інформації та захисту персональних даних. Приклади з виборчим процесом ілюструють важливість прозорості та підзвітності для забезпечення довіри до демократичних інститутів.

Розуміння проблеми інформаційного перевантаження, його причин і наслідків є важливим для розробки стратегій боротьби з дезінформацією та підвищення медіа грамотності громадян.

Аналіз використання евфемізмів у контексті російсько-української війни є цінним для розробки стратегій протидії пропаганді та дезінформації.

Здобувач має 8 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 (три) статті в наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України:

1. Смірнов С. А. Медіастандарти та фактчекінг в контексті психологічних бар'єрів, глибинних переконань та традицій / С. А. Смірнов // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – 2023. – №52-53. – С. 122-135. – DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2023.52-53.11726>

2. Смірнов Сергій. Факти в теоріях істини / Сергій Смірнов // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – 2024. – № 54-55. – С. 93-103. – DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2024.54-55.12151>

3. Смірнов Сергій. Термінологія неправди в соціальних комунікаціях (Неправда: види, терміни, використання в медіа / Сергій Смірнов // Вісник

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

1. Василь ЛИЗАНЧУК, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри радіо та телебачення Львівського національного університету імені Івана Франка, надав позитивну оцінку без зауважень.

2. Ольга МІТЧУК, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, в.о. завідувачки кафедри інформаційного права та юридичної журналістики Національного університету водного господарства та природокористування, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. З огляду на те, що Всесвітній економічний форум визнає неправду та недостовірну інформацію глобальним ризиком, як дослідження про «приховування інформації» розширює розуміння сучасних загроз дезінформації, яка часто асоціюється лише з активним обманом?

2. В умовах стрімкого розвитку «мовних моделей» та «штучного інтелекту», які, за словами дисертанта, прискорюють комунікацію, яким чином дослідження парадоксальної природи мови (як інструменту правди і неправди) допомагає розробляти нові підходи до фактчекінгу та медіаграмотності, що є ефективними проти цих нових викликів?

3. Аналіз використання евфемізмів як свідомої інформаційної політики на прикладі російсько-української війни є надзвичайно актуальним. Які конкретні механізми психологічного впливу цих мовних маніпуляцій виявлено, і як вони можуть бути використані для розробки ефективних стратегій контрпропаганди?

4. Враховуючи, що надмір інформації призводить до «інформаційного перезавантаження» і може слугувати формою приховування правди, які практичні рекомендації можна надати журналістам, політикам та державним службовцям для навігації в цьому потоці та забезпечення прозорості у своїй комунікаційній діяльності?

5. Дослідження історіографії правди показує, що «навіть не раз віднайдена, вона може бути описана іншими словами чи бути переміщеною в інший контекст». Яким чином це усвідомлення впливає на розуміння дисертантом довгострокових стратегій боротьби з неправдою, особливо у світі, де «людина і суспільство живуть у сконструйованих ними ж дійсностях»?

6. Назви розділів дисертаційного дослідження потребують коригування задля забезпечення їхньої відповідності академічній стилістиці та науковій точності. Назви «РОЗДІЛ 2 ПРИХОВУВАННЯ» та «Розділ 4 ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ» є надто загальними та лаконічними; їх варто

було б розширити, щоб чіткіше відобразити конкретний науковий зміст, що досліджується у відповідних розділах. Назва «РОЗДІЛ 3. ПАРАДОКСИ КОМУНІКАЦІЙ (ЯК МИ КОМУНІКУЄМО (НЕ)ПРАВДУ)» містить публіцистичні та розмовні елементи у дужках, які є небажаними для наукового заголовка.

3. Лідія СНИЦАРЧУК, доктор наук з соціальних комунікацій, професор, заступниця генерального директора з наукової роботи ЛННБ України імені В. Стефаника, професорка кафедри журналістики та засобів масової інформації Національного університету «Львівська Політехніка» надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Загалом вітаючи лапідарний стиль, все ж вважаю, що формулюючи назву, варто було дати певний посил (тема/проблема/ очікувані результати) потенційним користувачам роботи, за яким вони могли б визначити свою потребу у її прочитанні.

2. Такого ж плану зауваження стосується й назви другого розділу, означеного лише концептом «приховування» (чого, чому, куди?). І хоча назви підрозділів надалі вповні розкривають магістральну лінію дослідника, все ж акцентують необхідність надання назв з продуманим змістом, смислом.

3. Важливим для розуміння теми дисертації є поняття «соціальні комунікації», значення якого дослідник достатнім чином розкрив за працями українських вчених (підрозділ 1.1). Оригінальне ж – авторське – витлумачення отримуємо лише у висновках до першого розділу (с. 79).

4. Загалом вітаючи оригінальний підхід автора щодо формування постановочного розділу дослідження, особливо його вдало реалізовану ідею інтерпретації «історичного коріння» історіографії проблеми, все ж потребуємо в'яснення такого аспекту. У цьому розділі бракує аналітичного огляду праць сучасних науковців (історіографії проблеми), які мали спільний із Сергієм Анатолійовичем об'єкт дослідження. Такий фрагмент дисертації дозволив би зрозуміти, які положення, твердження, висновки, тематичні акценти сучасників стали основним – за і проти – орієнтиром для дисертанта. І хоча в тексті дослідження використано достатню кількість посилань на такі праці, все ж варто було прокоментувати зосібна дослідницькі заслуги (прорахунки) їх авторів.

5. Робота споряджена чималою кількістю ілюстративного матеріалу (с. 38, 41, 42, 43, 100, 131, 177, 179, 181), який, на мою думку, не має жодного смислового, тлумачного, акцентаційного навантаження. Однак припускаю, що мені не вдалося відчитати дослідницькі сили Сергія Анатолійовича, тож прошу автора пояснити свою позицію. Думаю, що цей матеріал цілком заслуговує на вміщення у Додатках.

6. Хочу звернути увагу також і на прирозділові висновки у роботі, які містять значну кількість потрібної і головно важливої підсумкової інформації,

яка більш докладно пояснює важливість дослідженого матеріалу та підтверджує досягнення результатів, визначених метою і завданнями дослідження. Загалом, такий інформаційний блок повинен би був розміщуватися у заключному висновку до роботи. Чому саме такий підхід до підсумкового обрамлення розділів обрав дисертант?

4. Парасковія ДВОРЯНИН, кандидатка наук з соціальних комунікацій, доцентка, завідувачка кафедри радіо і телебачення Львівського національного університету імені Івана Франка надала позитивну рецензію із зауваженнями:

1. У Висновках до 1 розділу автор стверджує, що *«Обман як неправда в суспільстві має місце з найдавніших часів, про які ми можемо судити на основі збережених писемних пам'яток»* (с. 49). І з цим можна погодитись, зважаючи на те, що дисертант аргументовано доводить це, цитуючи Трактат Сунь-Цзи (4-5 ст. до н.е.) (С. 31-32), Закони Ману (2 ст. до н.е.) (С.32-35), «Повість минулих літ» та «Руська правда» (XI - поч. XII ст.) (С. 35-37). Після вище зазначеного Смірнов С.А. підсумовує: *«Аналіз цих пам'яток переконує, що неправда – у вигляді помилки, умисного обману, приховування – універсальна для людини, притаманна будь-якому часу, на будь-якій території, незалежно від географії та цивілізації»*(с.49). У цьому контексті виникає питання щодо часопросторових характеристик дослідження, за якими критеріями та принципами дисертант їх обирає.

2. На С. 60 автор наголошує, що *«аналіз норм законодавства України - Конституції України як основного закон та Закону «Про інформацію» як закону профільного дозволить виявити, як суспільство регламентує право на доступ до інформації і на її приховування»*. На думку рецензента, Закон про медіа, в термінології якого уже є терміни, на позначення сучасних медіапроцесів та соціальної комунікації, більш релевантний для такого аналізу.

Варто також наголосити на тому, що автор виходить за межі предмету дисертаційного дослідження, наводячи як приклад на підтвердження своїх гіпотез статті 34 та 71 Конституції України, адже таємне волевиявлення індивіда під час виборчих процесів, яке описане у більшості Конституцій світу – не сфера регулювання медіа, воно більше кореспондує до царини прав людини. У чому сенс такого концептуального підходу, якщо є розподіл між інформацією публічною і приватною, і у демократичних суспільствах це право людини на приватність захищає закон.

3. Зауважено диспропорцію у висвітленні теоретичних засад, репрезентовано в усіх розділах дисертаційного дослідження, зокрема досить розлого, як уже зазначено у 1-му зауваженні, описано історіографію питання, натомість дещо фрагментарно, на наш погляд, подано емпіричний матеріал як для дослідження з соціальних комунікацій. Власне, та кількість прикладів, що подана у роботі, не відображає тенденцій у сучасному медіапросторі. Тому деякі

гіпотези потребують обґрунтування, зокрема «ми стикаємося з варіантом, коли надмір інформації призводить до браку необхідно» (С. 77), «як з безлічі інформації відібрати взаємопов'язані факти, якщо не вистачає часу навіть всі їх переглянути?» (С.77). Можливо варто говорити про принципи селекції інформації, а не про брак часу.

4. Попри те, що Вступ є науково-регламентованою частиною дослідження, все ж зауважу, що диференціювати предмет та об'єкт дослідження у роботі наврод чи можна без додаткового уточнення.

5. Соломія ОНУФРІВ, кандидат філологічних наук, доцент, доцентка кафедри української преси факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, надала позитивну рецензію із зауваженнями:

1. Деякі терміни варто чітко диференціювати, зокрема «обман» і «брехня», адже перше з них – природне явище, інше – соціальне. Відтак виникає запитання: чи може бути «неправда» синонімом до «обману»?

2. Попри цілісність та логічність побудови авторської типології, у роботі бракує системного порівняння з сучасними західними класифікаціями. Однією з найбільш відомих, яку часто використовують міжнародні організації є модель дослідниці Claire Wardle, співавторки концепції “information disorder” (інформаційний розлад), що охоплює misinformation, disinformation та malinformation (Wardle & Derakhshan, 2017). Відповідно до якої мізінформація (misinformation) – хибна інформація, яку поширюють без наміру зашкодити (наприклад, неперевірені чутки). дезінформація (disinformation) – навмисне поширення неправдивої інформації з метою обману, маніпуляції чи досягнення політичних цілей. Малінформація (malinformation) – правдива інформація, яка подається у викривленому, поза контекстом або зловмисному ключі (наприклад, злив приватної інформації для дискредитації). Щоправда автор в першому розділі дисертації чітко диференціює терміни «дезінформація» та «misinformation» (с.39-40), оскільки ці категорії мають фундаментальне значення для наукового аналізу (не)правди у соціальних комунікаціях. Однак вважаємо, що така інтеграція, або хоча б аналітичне співвіднесення з авторськими концептами надало б роботі додаткової методологічної глибини та забезпечило її включення в ширший міжнародний дослідницький контекст, а також сприяло б узгодженості з міжнародними стандартами в сфері фактчекінгу та протидії інформаційним загрозам.

3. У другому розділі дисертації корисно було б глибше розкрити інструментарій проведеного соціологічного опитування: зокрема, логіку формулювання питань, опис вибірки та обробки результатів. Водночас було б доцільним глибше інтерпретувати результати опитування в межах обраних теоретичних моделей.

4. Зауваження бібліографічного характеру, зокрема до списку використаної літератури в 2 розділі, де в пунктах 10, 34, 37, 39 спочатку зазначено джерело, відтак назва публікації, і знову дублюється джерело (10. *Українська правда. Життя. Мобілізації обмежено придатних до 25 років не буде? У Сухопутних військах України "відреагували" на чутки. Українська правда. Життя (с. 138)*). Також недоречно використовувати Caps Lock, зокрема у покликах 26, 27, 34, 37, 39 на с. 139-141. Очевидно, через технічний недогляд в цьому ж списку використаних джерел відсутній п. 48 (с. 142).

5. Місцями текст потребує стилістичного редагування та коректури з огляду на повтори й надмірну складність синтаксичних конструкцій (с. 20, 21, 23, 25, 26, 32, 37, 64, 71, 87, 88, 106, 107, 110, 139, 159, 160, 185, 187, 189).

6. У дисертації спостерігається непропорційність викладу в окремих фрагментах, зокрема між теоретичними і прикладними розділами.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – — членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.267 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, присуджує **Сергію СМІРНОВУ** ступінь доктора філософії з галузі знань Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.267

 Василь Лизанчук

